

SF'S FAGLIGE POLITIK OG ORGANISERING 1959-1980

Af Rasmus Ravnholdt Johnsen

SF's rolle i den partipolitiske rivalisering i den danske fagbevægelse er et underbelyst tema. Som regel er det Socialdemokratiet og DKP, som har fået den største opmærksomhed. Denne artikel undersøger udviklingen af en faglig organisation og politik i SF's første to årtier.

De danske arbejdspladser var i efterkrigstiden domineret af kampen mellem socialdemokrater og kommunister. Den kamp om arbejderne kulminerede under storkonflikten i foråret 1956, hvor DKP for første gang siden 1945 reelt set truede Socialdemokratiets dominans i arbejderklassen. Denne partipolitiske rivalisering i fagbevægelsen fortsatte mange år frem, men allerede fra 1959 fik de to gamle rivaler selskab af det nystiftede SF, som blev dannet på baggrund af splittelsen i DKP. Men hvilken rolle spillede SF på arbejdspladserne, og hvilken rolle spillede det faglige arbejde i SF? Det undersøger denne artikel.

For et arbejderparti som SF er det bemærkelsesværdigt så lidt, der er skrevet om partiets faglige politik og organisering. At der er tale om et underbelyst emne fremgår dels af den deciderede SF-litteratur, som generelt må siges at være parlamentarisk orienteret. Men det er også tilfældet i undersøgelser af den partipolitiske kamp i fagbevægelsen. Her er det historien om socialdemo-

krater og kommunister, der dominerer. At litteraturen om SF er parlamentarisk orienteret, er der for så vidt intet overraskende ved. SF var fra begyndelsen et parlamentarisk orienteret parti.

En del af forklaringen ligger dermed i SF's ideologi og strategi. En anden væsentlig del af forklaringen var de praktiske omstændigheder: SF fik sit store gennembrud i Folketinget allerede i 1960 og fastholdt igennem mange år en stærk parlamentarisk repræsentation blandt andet med deltagelse i de to arbejderflertal i perioderne 1966-1967 og 1971-1973. Det kan være fristende dermed at erklære, at SF slet ikke havde nogen faglig politik. I begrænsede perioder i partiets første år er det da heller ikke helt forkert, og partiet spillede aldrig en dominerende rolle i fagbevægelsen. Men SF udviklede med tiden et fagligt apparat og en faglig profil, og SF'erne spillede faktisk en rolle ude på arbejdspladserne. Derfor er der god grund til at få belyst denne del af SF's og arbejderbevægelsens historie.

Artiklen er skrevet på baggrund af mit speciale,¹ og undersøgelsens grundlag har været SF's arkiv, som befinder sig på Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv. Størstedelen af kildearbejdet har været koncentreret omkring materiale fra det Faglige Landsudvalg (FLU), som indgår i SF's arkiv. Derudover er Holger Foss' arkiv benyttet. Holger Foss var i den undersøgte periode den mest fremtrædende SF'er i fagbevægelsen. Kildematerialet omfatter desuden en række af SF's udgivelser i form af aviser, tidsskrifter, programmer og pjecer.

Udtrykket "SF's faglige profil" dækker over partiets faglige politik og organisering, men SF's Faglige Landsudvalg spillede også en central rolle i udformningen af SF's politik angående Økonomisk Demokrati (ØD). ØD var som politisk tema medvirkende til at forbinde det faglige apparat med det parlamentariske. Den begrænsede plads har imidlertid nødvendiggjort udeladelsen af dette væsentlige aspekt i denne artikel. Der mangler så at sige en dimension for at give et fuldstændig dækkende billede af SF's faglige profil 1959-1980.

Undersøgelsen går tilbage til partiets stiftelse, og giver dermed et indblik i, hvordan det faglige arbejde blev bygget op fra bunden i det nye parti. I artiklens første del undersøges den organisatoriske udvikling, som førte til oprettelsen af SF's Faglige Landsudvalg, FLU, i 1964-1965. Som det vil fremgå af det følgende, kom det faglige arbejde i SF først op i omdrejninger i 1970'erne. Det var i disse år, der skete en fagpolitisk udvikling med det fagoppositionelle centrum Formandsinitiativet som omdrejningspunkt. Dette undersøges i artiklens anden del, mens den sidste del undersøger, hvordan SF's faglige organisation udviklede sig i 1970'erne sideløbende med den fagpolitiske udvikling. Undersøgelsen slutter i 1980, hvor Formandsinitiativet

Holger Foss var den vel nok mest markante SF'er i fagbevægelsen igennem flere årtier. Han forlod DKP og gik med i stiftelsen af SF. Formand for de mandlige københavnske bryggeriarbejdere fra 1958 til 1986. Her er han fotograferet i forbindelse med den store øl-strejke i 1965. Foto: Jens Glargaard.

netop var gået i opløsning, og der var sket en udskiftning på SF's Faglige Landsudvalgs ledende poster. Året markerer således indgangen til en ny æra for SF's faglige politik.

I DKP's fodspor

Trods stor repræsentation af fagforeningsaktive i den gruppe, som stiftede SF samt i partiets første hovedbestyrelse, fyldte det faglige arbejde ikke meget i partiets diskussioner og propaganda de første år, og der blev kun i ringe grad formuleret politik på området. De første fagpolitiske formuleringer var ganske kortfattede og handlede i alt væsentligt om, at Septemberforliget skulle ophæves, og at strejkeretten skulle holdes i hævd.² Kritikken af Septemberforliget rettede sig først og fremmest mod den afgørende paragraf 4 om arbejdsgivernes ret til at lede og fordele arbejdet, som stod i vejen for en demokratisk udvikling på arbejdsmarkedet.³ Forliget blev faktisk opsagt i 1959, men den nye Hovedaftale, som blev indgået i efteråret 1960, ændrede ikke denne grundlæggende bestemmelse. Derfor blev det nye forlig da også modtaget med skepsis i SF. Det blev betegnet som "overflødig", og man anbefalede at stemme nej.⁴

Strejkeretten skulle forsvares mod de begrænsninger, som det fagretslige system lagde for anvendelse af strejkevåbnet. I partiets første år var det især Ove Petersen, mangeårig formand for smedenes afdeling 15 i København, der tegnede den faglige linje i partiets blad. Ifølge Ove Petersen var det uforståeligt, at "de fag-juridisk 'ulovlige' – men moralsk set i reglen lovlige og berettigede strejker" skulle dømmes på baggrund af "den formelle og tørre faglige jura af 1899".⁵ Han mente altså for det første ikke, at de gamle retsregler var tidssvarende i forhold til at løse de problemer, man stod med 60 år efter Septemberforligets underskrivelse. For det andet mente han, at man måtte anlægge et helt andet perspektiv ved vurderingen af en arbejdsnedlæggelse: "Hvor der sker en arbejdsnedlæggelse, bør det være sådan, at der ikke blot tages hensyn til virkningerne af den – men også, og måske først og fremmest, til årsagen."⁶

Politiske formuleringer som disse placerede SF i et modsætningsforhold til Socialdemokratiet. Det gjorde SF'ernes ageren på arbejdspladserne i 1960'erne også. I Socialdemokratiet afviste man da også i begyndelsen ethvert samarbejde med SF'erne fagligt såvel som parlamentarisk, da man fortsat opfattede dem som kommunister.⁷ Og først i midten 1960'erne åbnede DKP så småt op for et samarbejde med SF. Det tog tid før DKP's bitterhed over for Aksel Larsen og SF dampede af. Der var altså tale om en vis isolation i de første år. Det praktiske samarbejde på arbejdspladserne mellem DKP'ere og

SF'ere tog dog allerede form i starten af 1960'erne, hvilket sandsynligvis har været med til at bryde isolationen – i hvert fald i forhold til DKP.

Et eksempel på dette samarbejde var i forbindelse med Helhedsløsningen i foråret 1963, hvor Folketinget greb ind i overenskomstforhandlingerne og blandt andet forlængede overenskomsten, så den skulle genforhandles hvert andet år, i stedet for hvert år, som det tidligere havde været praksis. Helhedsløsningen gav anledning til en del protester og arbejdsnedlæggelser, hvor arbejderne på B&W Christianshavn førte an på opfordring fra værkstedets tillidsmænd, som talte tre SF'ere og to DKP'ere. PET identificerede SF'eren Christian Zastrau som den drivende kraft bag arbejdsnedlæggelsen.⁸ De københavnske bryggeriarbejdere med SF'eren Holger Foss i spidsen var ligeledes toneangivende i disse protester. Holger Foss var tidligere DKP'er og siden 1958 formand for Bryggeriarbejdernes Fagforening for København og Omegn, der som en del af Bryggeriarbejdernes Forbund stod uden for LO. Den post bestred han helt frem til 1986, og han var i den periode en af de mest markante personligheder på fagbevægelsens venstrefløj.

Modsætningsforholdet mellem SF og Socialdemokratiets fagpolitiske linje blev understreget under bryggeristrejken i 1965. Efter resultatløse forhandlinger i Forligsinstitutionen om en ny overenskomst gik 6.000 bryggeriarbejdere under Holger Foss' ledelse i strejke den 3. maj med krav om højere løn. Den landsdækkende solidaritetskampagne rakte til lidt over en månedens konflikt, hvorefter bryggeriarbejderne nødtvungent stemte for et mæglingforslag.⁹

Under strejken havde den socialdemokratiske propaganda- og efterretningsorganisation Arbejderbevægelsens Informationscentral (AIC) arbejdet på at få strejken aflæst, og senere forsøgte socialdemokrater at vælte Holger Foss som formand for fagforeningen.¹⁰ Forbundsformand Kirk Nielsen stillede således et mistillidsvotum mod Foss, men det blev ikke stemt igennem.¹¹ Efter strejken udtalte Holger Foss i *SF Bladet*, at

“vi betaler fuldt kontingent til LO og er medlem af Fællesorganisationen, så ad begge veje er vi med til at finansiere såvel den socialdemokratiske presse som Arbejdernes Informations Central (AIC). Hvad disse penge bliver brugt til, fik vore medlemmer en håndfast anskuelsesundervisning i under den nu afsluttede konflikt.”¹²

Ikke som i Dronningens Tværgade

Organiseringen af de fagforeningsaktive var til debat fra SF's grundlæggelse. Selve oprettelsen af det Faglige Landsudvalg har imidlertid givet anledning

til visse uoverensstemmelser i historieskrivningen om udvalget. Da Gert Petersen som ny formand i 1975 udgav sit partihistoriske skrift "Et kort rids af SF's historie, 1958-1974" forenkede han historien betydeligt ved at konstatere, at det faglige landsudvalg blev nedsat allerede i 1961.¹³ Men som både Jens Kragh og Erik Christensen senere bemærkede, blev FLU først nedsat omkring årsskiftet 1964/65.

Det var ikke fordi, ideen til et udvalg ikke blev fremført. Det gjorde den ganske ofte. Men modviljen var markant i partiets ledelse, og den manifesterede sig tidligt. I december 1959 sagde hovedbestyrelsesmedlem Erik Jensen eksempelvis, at

"det skal ikke være som i kommunistisk parti, hvor partiapparatet lagde sig på alting. Vi skal lade de faglige folk selv arbejde med sagen. Vi har set tilstrækkeligt til, hvordan et politisk parti giver ordre til de faglige folk, og mange gange er det ukvalificerede folk, der uddeler ordrene."¹⁴

Dette argument blev brugt mange gange i første halvdel af 1960'erne.

Da en gruppe formænd for socialistiske faglige klubber i København foreslog SF's hovedbestyrelse at nedsætte et fagligt udvalg i Storkøbenhavn til at koordinere klubarbejdet, uddanne faglige ledere og danne et informationsbureau, lød svaret fra partisekretær Freddy Breck:

"Selvom jeg personligt godt er klar over, at man snart bør holde op med at henvise til Dr. Tværgade, så kan man ikke undlade at pege på, at netop disse opgaver bærer præg af at blive et fagligt sekretariat af DKP's karakter."¹⁵

Det storkøbenhavnske udvalg blev oprettet, men det blev præciseret, at dets opgave blot var at "koordinere oplysninger om partiets synspunkter."¹⁶ Metoderne fra Dronningens Tværgade har Jens Kragh senere kaldt "organisatorisk undertrykkelse"¹⁷, og det ville man være fri for i SF. Det skulle være op til de fagligt aktive selv, hvordan de ønskede at udfolde deres faglige aktivitet. Til en vis grænse viste det sig imidlertid. Af referatet fra forretningsudvalgs mødet den 30. oktober 1962 fremgår det således, at

"en gruppe, der kalder sig 'verdens-generalstrejke for freden', har formanden for Københavns faglige udvalg (Anker Blåbjerg, *red.*) som medlem af ledelsen. Det vedtoges, at få den pågældende til at trække sig tilbage fra gruppen."¹⁸

Presset på partiledelsen fortsatte, og meget tyder på, at der var kommet skred

i sagerne i begyndelsen af 1963. På to såkaldte faglige 'topmøder' omkring årsskiftet 1962-1963 havde man besluttet at organisere en informations-tjeneste i partikontorets regi – og godkendelsen af dette var en indrømmelse fra partiets ledelse.¹⁹ Men meget tyder på, at det faglige arbejde stagnerede igen. En del af forklaringen kan være, at arbejdet i SF's hovedbestyrelse igennem 1963 var præget af forskellige personsager. Det manglende fokus på det faglige arbejde var baggrunden for, at Leon Larsson som ny formand for det københavnske udvalg i sommeren 1963 rykkede ledelsen for handling. Udvalget ønskede, at beslutningen om at udsende materiale til arbejdspladserne skulle føres ud i livet: "Det er så vidt vides besluttet tidligere, men vi mener at, nu kan vi ikke forsømme dette arbejdsområde længere," fremgik det af henvendelsen.²⁰

Det Faglige Landsudvalg oprettes

På SF's 3. kongres i efteråret 1963 blev det besluttet at arrangere en faglig landskonference. Den blev afholdt i foråret 1964 og blev den første i en række. Konferencen vidnede om den øgede faglige aktivitet. Fra den faglige landskonference blev forslaget om nedsættelse af et fagligt landsudvalg endnu engang fremsat. Forslaget strandede dog tilsyneladende i partiets ledelse i første omgang. I hvert fald havde Leon Larsson i efteråret

“genfremsendt sit forslag fra den faglige konference i foråret om 1) fagligt landsudvalg, 2) fagligt sekretariat med ansat sekretær 3), faglige fraktioner, 4) arbejdspladsgrupper og 5) faglig leder i partiforeningerne. Forslaget har ikke været underkastet realitetsbehandling.”²¹

Det vedvarende pres fra Københavns faglige udvalg gav mod årsskiftet 1964/65 resultat, da hovedbestyrelsen og forretningsudvalget besluttede at nedsætte et fagligt landsudvalg med Børge Pehrsson som formand og Leon Larsson som næstformand.²²

Efter nogen tid modtog det nye udvalg en henvendelse fra et medlem af "det gamle faglige udvalg", som beklagede sig over ikke at have hørt om den nye organisering af partiet.²³ Henvendelsen giver et billede af, hvor løs den faglige organisation i SF har været i første halvdel af 1960'erne. Dette gjaldt imidlertid ikke kun det faglige arbejde, men hele partiets struktur, hvorfor organisationen blev hovedtema på SF's 4. kongres i 1965. Holger Vivike, der havde en fortid som rejsesekretær i DKP, bemærkede i et skriftligt debatindlæg om partiets organisatoriske forhold, at "det går samme vej, som hønsene skraber".²⁴

På kongressen indkom en række forslag – både fra enkeltpersoner, fra partiforeninger og fra det faglige landsudvalg – om højere prioritering, også økonomisk, af det faglige arbejde, flere kurser og bedre skoling, flere tryksager til arbejdspladserne samt ansættelse af en faglig sekretær. Forslaget om en faglig sekretær blev afvist med henvisning til partiets dårlige økonomi.²⁵ Forventningerne til det nyoprettede udvalg var altså rimelig høje ude i partiet, og allerede i 1966 blev det besluttet at udvide FLU fra 9 til 15 personer.²⁶ I 1967 blev det faglige arbejde imidlertid forstyrret af partistriden, som førte til en splittelse i SF og dannelsen af VS. En faglig landskonference i efteråret 1967 blev eksempelvis aflyst.

Et generelt problem for SF's faglige arbejde i denne periode var, at partiets faglige "topfolk" sjældent engagerede sig i FLU, og det blev flere gange påpeget, at udvalget derfor gik glip af væsentlige ressourcer.²⁷ For eksempel var Holger Foss, en af de mest fremtrædende fagoppositionsledere, meget lidt aktiv i SF. Årsagerne til, at Holger Foss og andre fremtrædende fagligt aktive SF'ere ikke engagerede sig i opbygningen af partiets faglige apparat, fremgår ikke af kildegrundlaget for denne artikel, men at det hang sammen med den tidligere omtalte afstandtagen til de organisatoriske forhold i DKP må anses som en sandsynlig forklaring.

Jens Kragh skriver om SF's organisering af de fagligt aktive i perioden 1960-1968, at partiet aldrig kom "til en afklaring af en faglig profil og organisering", som kunne samle partiet bredt.²⁸ SF's svage faglige organisering i 1960'erne betød, at partiet ikke stod særlig stærkt i fagbevægelsen over for de to gamle arbejderpartier. Det afspejles i tabeller over partistillingen i de københavnske fagforeninger,²⁹ og det står i kontrast til SF's stilling i Folketinget, hvor SF ved valgene i 1960, 1964 og 1966 stod markant stærkere end DKP, som i denne periode var helt ude af Folketinget.

Som det også er påpeget i litteraturen om SF's historie, var det i 1960'erne et parlamentarisk orienteret parti i overensstemmelse med den såkaldte katalysator-teori, som kort sagt var SF's strategi om at trække Socialdemokratiet til venstre. SF's overraskende succes i 1960, og måske særligt det forhold, at partiet efterfølgende formåede at fastholde og styrke sin position i Folketinget, har givetvis også haft betydning for partiets prioritering. Historikeren og SF'eren Bent Gravesen mener, at der lå en del taktiske overvejelser bag partiets prioritering. På baggrund af den rolige situation på arbejdsmarkedet mener han, at SF "[satsede] på det felt, hvor de største politiske muligheder lå i netop denne periode".³⁰ Dertil kommer partiets svage organisation og dårlige økonomi. Sidstnævnte blev ofte brugt som argument mod en styrkelse af den faglige organisation, eksempelvis når forslaget om at ansætte en faglig sekretær blev afvist.

Organiseringen af de fagligt aktive blev dog diskuteret løbende, og fra partiets faglige kredse blev der lagt et pres på ledelsen for at få organiseret de faglige i partiet. Bent Gravesens bemærkning om, at “det sikkert kun [var] et savn for de færreste, at det nye SF ikke fik organiseringen af det faglige arbejde lagt i faste rammer i de første år”³¹, stemmer ikke overens hermed. Det vedvarende pres førte til oprettelsen af FLU på trods af tilbageholdenhed fra ledelsens side, men det blev i perioden aldrig fastlagt, hvilken rolle udvalget skulle spille. Rettesnoren var først og fremmest, at det faglige arbejde i SF ikke skulle organiseres som i DKP. Da man ikke havde et alternativ at arbejde ud fra, forblev organiseringen og dermed også politikformuleringen løs. Kurt Brauer udtrykte det således:

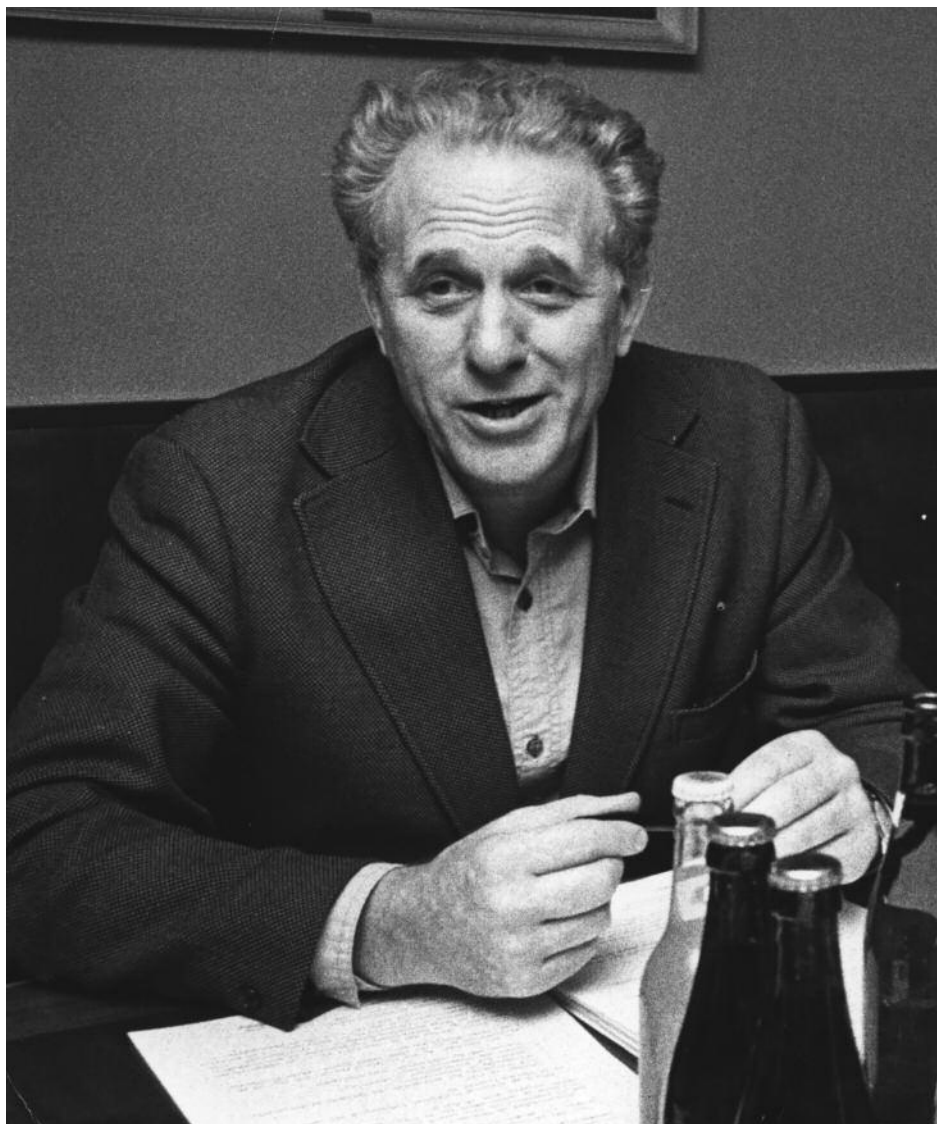
“Vi vil ikke i Det faglige Landsudvalg lægge en linje i Dr. Tværgadeforstand og udsende paroler. Vor faglige opbygning i partiet vil altid være noget løs, og vore faglige tillidsmænd skal ikke føle sig bundne, fordi vi har et fagligt udvalg.”³²

Aktiv for fremskridtet

I slutningen af 1960'erne slog ungdomsoprøret igennem i Danmark, ligesom det var tilfældet i mange andre lande. Dette opbrud slog også igennem i arbejderklassen. Aktiviteten på arbejdspladserne steg i årene omkring 1970, og ungdomsoprørets antiautoritære islæt kom til udtryk gennem en stigning i overenskomststridige og spontane arbejdsnedlæggelser – de såkaldte vilde strejker. DKP havde i mange år spillet en dominerende rolle i fagoppositionen, men der var tilfælde i forbindelse med de vilde strejker, hvor DKP mistede kontrollen over strejkeaktiviteterne. Overordnet set viste de vilde strejker imidlertid også, at netop DKP's stilling i fagbevægelsen var styrket.³³ DKP forsøgte at give strejkerne retning og organisering først og fremmest gennem det såkaldte “krone-krav”, og det lykkedes i høj grad. Kravet om en krone mere i timen blev formuleret af DKP i efteråret 1969.³⁴ De toneangivende SF'ere på de store arbejdspladser samarbejdede med DKP'erne om denne linje.

Den øgede faglige aktivitet slog også igennem i SF, som vedtog sit første faglige program “Aktiv for fremskridtet” på det faglige delegeretmøde i efteråret 1972. Der er flere væsentlige ting at fremhæve fra dette program. SF bakkede grundlæggende op om den danske enhedsfagbevægelse, og opfattede den som en vigtig aktør i forbindelse med indførelsen af socialisme. Ifølge SF havde fagbevægelsen imidlertid “placeret sig som samarbejdende partner med kapitalen og har dermed forladt rollen som kamporganisation”, hvilket var

Holger Foss flankeret af de to DKP'ere og fagforeningsformænd Jørgen Jensen (tv.) og Jan Andersen (th.) ved et pressemøde afholdt af Formandsinitiativet i forbindelse med strejkerne mod Hartling-regeringen i 1974. Foto: Ole Wildt.

kernen i SF's kritik af fagbevægelsen – "socialismen som samfundssystem må sættes på dagsordenen". Fagbevægelsen skulle genskabes som kamporganisation blandt andet gennem strukturændringer. SF foreslog et opgør med faggrænserne og dannelsen af industriforbund, decentralisering i toppen og centralisering i bunden af fagbevægelsen samt direkte valg til topposterne i LO og forbundene.

Endelig er det værd at fremhæve spørgsmålet om Arbejdsretten. I det faglige program fra 1972 blev afskaffelsen af Arbejdsretten ikke længere

fremstillet som et aktuelt krav, men som et langsigtet mål. I stedet blev en “demokratisering af Arbejdsretten” fremhævet som en af SF’s målsætninger.³⁵ Arbejdsretten har siden etableringen af det fagretslige system i begyndelsen af det 20. århundrede været et af de mest omdiskuterede elementer i det, vi i dag kalder Den Danske Model. Fagoppositionelle strømninger har gennem tiden anklaget Arbejdsretten for at være en klassesdomstol, idet den i sit virke begrænser brugen af strejker, arbejdernes væsentligste kampmiddel. Dette var også tilfældet i 1960’erne og 1970’erne.

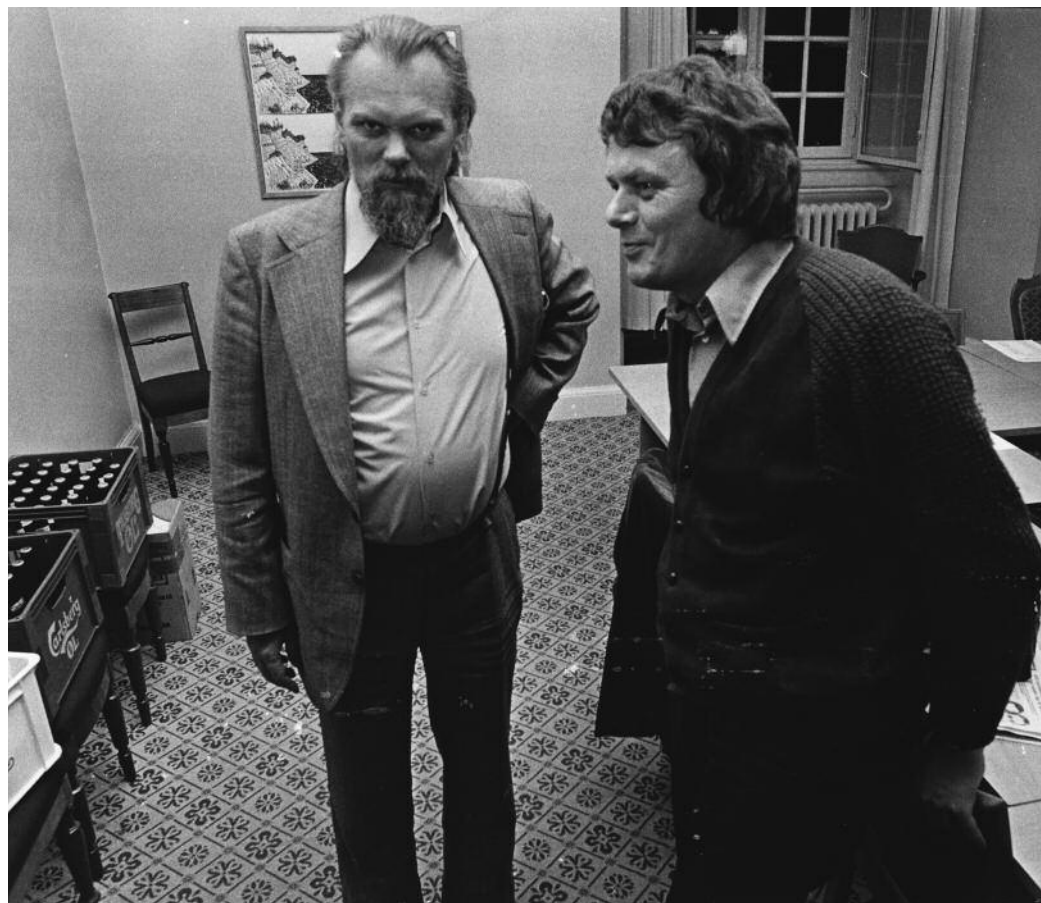
Formandsinitiativet

Det såkaldte Formandsinitiativ havde sine rødder i begyndelsen af 1960'erne, hvor oppositionelle fagforeningsfolk gik sammen med det formål at organisere en samlet fagopposition på tværs af politiske skel. Det var dog først i forbindelse med de "vilde strejker", at initiativet kom til at spille en markant rolle, og Formandsinitiativet blev et omdrejningspunkt også for SF's faglige arbejde i 1970'erne. Den tværpolitiske karakter blev signaleret med sammensætningen af ledelsen, det såkaldte arbejdsudvalg, som gennem perioden bestod af fagforeningsfolk med forskellige partitilhørsforhold. Ikke desto mindre var initiativet generelt domineret af DKP.³⁶ Dette forhold var i øvrigt blandt årsagerne til den senere splittelse af Formandsinitiativet.

Formandsinitiativets aktiviteter var i de fleste tilfælde en reaktion på de hyppige spontane strejker i løbet af 1970'erne, ligesom tilfældet med de "vilde strejker", og initiativet forsøgte at spille rollen som organiserende og samlende kraft for den utilfredshed, der kom til udtryk gennem strejker og demonstrationer. De store tillidsmandskonferencer, som ofte samlede op mod 1000 deltagere, var initiativets primære aktivitet. Konferencerne vedtog typisk en række udtalelser og fastlagde datoer for demonstrationer og aktionsdage.

Et godt eksempel på den måde, Formandsinitiativet arbejdede på, var i 1974, hvor en række strejker vendt imod den borgerlige regering under Poul Hartling brød ud i foråret. Regeringens kriseforlig, som indeholdt forbrugsbegrænsende tiltag som eksempelvis forhøjede afgifter samt en række offentlige besparelser, var den direkte årsag til de omfattende strejker.³⁷ Formandsinitiativet gik ind i strejkebevægelsen i midten af maj, hvor det arrangerede en demonstration foran Christiansborg, og senere arrangeredes en tillidsmandskonference i oktober, som skulle samle op på forårets begivenheder. Konferencens omkring 900 deltagere vedtog udtalelser rettet imod Hartling-regeringens indkomspolitik og Arbejdsretten. Derudover blev en landsdækkende demonstrationsdag planlagt til den 26. november.³⁸ Det var et klassisk forløb for perioden.

1974-1975 kan på flere måder betegnes som et højdepunkt i Formandsinitiativets virke. I december 1974 faldt Hartling-regeringen, hvilket havde været et centralt mål for Formandsinitiativet. I denne periode bestod Formandsinitiativets ledelse – arbejdsudvalget – desuden af en DKP'er (Jørgen Jensen), en SF'er (Holger Foss) og en socialdemokrat (Arthur Lindholm), hvilket var af stor symbolværdi for Formandsinitiativet som et tværpolitisk enhedsinitiativ. Lindholm trak sig imidlertid tilbage i 1975, og det lykkedes ikke at finde en socialdemokrat til at overtage hans post. Dermed mistede organisationen en stor del af denne symbolværdi, da det blev en SF'er (Bent Fjellerad), som overtog pladsen.³⁹

Kimen til den senere splittelse af Formandsinitiativet lå imidlertid lige under overfladen allerede i 1974. Et mindretal af deltagerne på efterårs konference stillede forslag om en mere aktiv linje med for eksempel iværksættelse af vilde strejker. Formanden for SF's faglige landsudvalg Ole Henriksen tilhørte mindretallet og lancerede en kritik af Formandsinitiativets rammer:

“SF's faglige landsudvalg erkender nødvendigheden af forstærket kamp mod Hartling-regeringens asociale politik, men er forundret over, at denne kamp især skal manifestere sig på en forud fastsat demonstrationsdag, den 26. november, som foreslået af Formandsinitiativets konference. SF's faglige landsudvalg mener, at kampen skal føres hver dag, og at der når som helst kan opstå situationer, hvor arbejderklassen må gå til aktion (...)”⁴⁰

Formand for SF's Faglige Landsudvalg Ole Henriksen (th.) sammen med partiformand Gert Petersen (tv.) på Christiansborg.

Der gik et skel mellem de SF'ere, der kritiserede Formandsinitiativet for manglende handling, og dem, der forsvarede Formandsinitiativets metoder. Bent Fjellerad hørte til de sidste, og i et læserbrev under titlen "Hvor står SF's faglige landsudvalg?", satte han spørgsmålstegn ved FLU's og Ole Henriksens loyalitet over for Formandsinitiativet som enhedsinitiativ, ligesom han afviste, at den fastsatte demonstrationsdag udelukkede andre aktiviteter. I FLU besluttede man sig for ikke at svare.⁴¹

SF'erne stod altså delt i to lejre. I den ene lejr, personificeret ved Holger Foss og Bent Fjellerad, forsvarede man Formandsinitiativet. I den anden lejr med FLU-formand Ole Henriksen i spidsen, kritiserede man Formandsinitiativet og efterlyste en nytænkning af det faglige arbejde.

SF'erne samler sig, Formandsinitiativet splittes

I efteråret 1976 trådte Formandsinitiativet atter sammen. Den direkte anledning var det såkaldte Augustforlig, som foruden en del offentlige besparelser og forbrugsafgifter indeholdt en snæver lønramme, som reelt betød, at overenskomstforhandlingerne i foråret 1977 var tabt på forhånd.⁴² Forliget fik SF's formand Gert Petersen til at slå fast, at det faglige arbejde skulle være SF's højeste prioritet frem mod overenskomstforhandlingerne i 1977.⁴³ Udmeldingen var et eksempel på, at SF på dette tidspunkt i højere grad forsøgte at profilere sig som et græsrodsparti, som også tog aktiv del i det udenomsparlamentariske arbejde, og her spillede det faglige arbejde en vigtig rolle.

Forløbet i 1976 viser, at de to fløje internt i SF på dette tidspunkt var ved at samle sig, hvor de kort tid forinden havde været uenige om linjen. I 1976 var der derimod enighed om den linje FLU og Ole Henriksen havde stået for – der skulle ske noget nyt. SF begyndte også – tilsyneladende som noget nyt – at afholde møder mellem folketingsgruppen og de SF'ere, der var valgte tillidsrepræsentanter forud for Formandsinitiativets konferencer.⁴⁴ Dette kan være en del af forklaringen på, at SF begyndte at fremstå mere samlet om linjen i forhold til fagbevægelsen. På Formandsinitiativets konference i efteråret 1976 blev der fra blandt andre bryggeriarbejderne og B&W rejst forslag om nedsættelse af et landsdækkende udvalg til koordinering af overenskomstkampen. Fra DKP'ernes side blev et sådant initiativ stemplet som alternativ organisationsdannelse, og det ville man ikke acceptere. Som kompromis blev beslutningen – og dermed splittelsen af Formandsinitiativet – udskudt.

Ideen om et landsdækkende udvalg løb efterfølgende ud i sandet, og det var således ikke det, der i sidste ende førte til splittelsen af Formandsinitiativet. Det var i stedet spørgsmålet om bekæmpelse af Arbejdsretten. Der var bred

enighed i Formandsinitiativet om, at Arbejdsretten skulle bekæmpes. Uenigheden gik på, hvordan det skulle gøres. På konferencen i februar 1978 blev der rejst krav om en mere konsekvent modstand og nye initiativer i kampen mod Arbejdsretten. Det var Holger Foss og bryggeriarbejderne, der stod i spidsen for dette krav, og allerede forud for konferencen lagde han pres på med meldingen om, at “nogen vil nok tage deres tilslutning til initiativet op til overvejelse.” Holger Foss mente, at Arbejdsretten skulle bekæmpes i handling såvel som i ord, og han kritiserede unavngivne medlemmer af Formandsinitiativet for “pænt og nydeligt [at have] indrettet deres faglige arbejde på klassesdomstolens præmisser, [og] pænt gået i Arbejdsretten og ladet sig pisse på.” På konferencen, hvor Foss ikke selv kunne deltage, appellerede bryggeriarbejderne i deres indlæg til:

“at pålægge Formandsinitiativet en alvorlig skærpelse i kampen, en skærpelse der må indebære en klar og åben kamp, en effektiv boykot af Arbejdsretten, og en udvikling af en praksis, hvor støtten til kammeraterne på arbejdspladserne, der går i aktion, gives åbent, ud fra hvad der er nødvendigt, for at føre kampen til sejr, og ikke ud fra, hvad der ifølge de fagretslige regler og andre klasselove er lovligt.”⁴⁵

Strejkestøtte

I DKP gik man ikke ind for denne åbne og direkte kamp imod og boykot af Arbejdsretten. Man mente, at en sådan strategi blot ville medføre, at arbejderne og fagforeningerne blev idømt flere bøder og dermed skulle betale flere penge til arbejdsgiverne.⁴⁶ Netop det havde Holger Foss og de københavnske bryggeriarbejdere da også måttet sande. De førte en åben kamp mod Arbejdsretten, og blev gentagne gange idømt store bøder.⁴⁷

Strejkestøttearbejdet blev centralt i Formandsinitiativets diskussioner i 1970'erne. Der opstod en række initiativer, som havde strejkestøttearbejdet som sit formål. En del af initiativerne havde karakter af egentlige organisationsdannelser uden om den etablerede fagbevægelse, hvorfor DKP lagde afstand til det. Ligesom DKP forpligtede SF sig, som det også kom til udtryk i partiets faglige program, til at støtte op om enhedsfagbevægelsen – det gjaldt ikke i samme grad for et parti som VS, hvilket også afspejlede sig i partiets paroler om ‘fagforstening’ og ‘mistillidsmand’. SF ønskede en decentralisering af den eksisterende fagbevægelse, ikke dannelse af en alternativ fagbevægelse.

I SF var der imidlertid i begyndelsen af 1970'erne forskellige holdninger til strejkestøttearbejdet i SF. FLU's formand Ole Henriksen stillede på det faglige landsmøde i 1973 forslag til oprettelse af SF's faglige konfliktfond.

Ifølge Ole Henriksen viste erfaringerne, at det var umuligt at opnå resultater gennem strejker i forbindelse med overenskomstforhandlingerne. Fondens formål skulle derfor være at støtte arbejdspladserne i deres kamp, når nu fagforeningerne ikke kunne – på grund af Arbejdsretten.⁴⁸ Landsmødet nåede ikke til en afklaring af spørgsmålet, hvorfor forslaget blev skubbet til videre behandling i udvalget.⁴⁹ Især Bent Fjellerad var modstander af, at partier oprettede konfliktfonde, da han mente, at det ville være utilids indblanding i faglige konflikter.⁵⁰ Derefter løb konfliktfondsiden ud i sandet. Ole Henriksens forslag må opfattes som et forsøg på at skabe fagoppositionelle initiativer, hvor SF spillede en mere central rolle, eller i hvert fald hvor et parti som DKP ikke blev så dominerende, som det var tilfældet med Formandsinitiativet.

Spørgsmålet om strejkestøtte blev igen taget op i SF i slutningen af 1970'erne. Ideen om en konfliktfond i partiregi var droppet, men man anså strejkestøttearbejdet for et væsentligt element i forhold til igen at gøre fagforeningerne til kamporganisationer. Det Faglige Landsudvalg mente, at solidariteten med strejkende ideelt set måtte udspringe fra arbejdspladserne og de lokale fagforeninger.⁵¹ Holger Foss og bryggeriarbejderne blev i den sammenhæng anset for at være et eksempel til efterfølgelse. I de tilfælde, hvor fagforeningerne ikke ville yde den nødvendige støtte, måtte der oprettes komiteer med snævrast mulig kontakt til organisationerne. Målet med disse komiteer skulle være at holde fagbevægelsen fast på dens solidariske ansvar over for medlemmerne. “[SF finder] ikke permanente støttekomiteer for at være den bedste form for at udvikle støttearbejdet på, idet det nemt kan blive en sovepude eller undskyldning for fagbevægelsen til ikke at gå aktivt ind i støttearbejdet.”⁵²

Man skulle altså forsøge at presse fagforeningerne til aktivt at støtte strejkende arbejdere på samme måde som det var sket med bryggeriarbejderne. Bjarne Petersen fra FLU's sekretariat kom dog med sin egen indstilling til landsmødet, hvor han argumenterede for permanente komiteer, fordi det ofte viste sig, at den pågældende strejke var slut, inden støttearbejdet kom op at stå.⁵³

SF formulerede altså nu en helt klar ambition om at lede de konkrete arbejdskampe ind i regi af fagforeningerne. En sådan ambition var som taget ud af en af Formandsinitiativets eller DKP's paroler, og ønsket om at bevare enhedsfagbevægelsen var bygget ind i en sådan ambition. Håndteringen af de “vilde strejker” og lanceringen af krone-kravet var et eksempel på denne linje, og Formandsinitiativets arbejde fulgte stort set dette mønster op gennem 1970'erne. Målet var kort sagt at skabe bevægelse og opbakning omkring lønkrav frem mod overenskomstforhandlingerne, og lønkravet blev fulgt af

paroler om hovedaftalens og Arbejdsrettens afskaffelse. At stille lønkrav forblev et helt centralt tema for DKP's faglige politik.⁵⁴ Netop her ligger forskellen mellem DKP og SF. I SF mente man nemlig ikke, at lønkravet alene kunne føre til resultater, og man ønskede at tage mere radikale metoder i brug i kampen mod arbejdsretten.

Man kan i midten af 1970'erne pege på to hovedtendenser i SF's faglige politiske arbejde, særligt i forbindelse med Formandsinitiativet. Dels det faglige landsudvalg, som officielt støttede initiativet, men også kritiserede det for manglende handling. Dels partiets medlemmer af Formandsinitiativet, repræsenteret ved Holger Foss og Bent Fjellerad, som forsvarede Formandsinitiativet og kritiserede de tendenser i SF, som pegede i retning af organiseret kamp uden om den etablerede fagbevægelse. Mod årtiets slutning stod disse to hovedtendenser imidlertid forenet omkring en afvisning af faglig organi-

Demonstrationer imod Arbejdsretten var et hyppigt tilbagevendende fænomen i 1970'erne. Her foran selve Arbejdsretten på Sankt Annæ Plads i København, 1978. Foto: Ole Wildt.

sering uden om fagbevægelsen samt et opgør med Formandsinitiativet, som blev splittet.

Man kan argumentere for, at FLU på dette tidspunkt for første gang stod i en position, hvor udvalget rent faktisk tegnede SF's faglige profil i bredere forstand, i hvert fald i højere grad end det havde været tilfældet tidligere. Det betød imidlertid ikke, at der var fuldstændig enighed omkring den faglige linje, som det vil fremgå af det følgende.

Ny konference, ny splittelse

Formandsinitiativet gennemførte enkelte mindre vellykkede aktiviteter i begyndelsen af 1979, og i sommeren samme år proklamerede man, at man ville gennemføre en række strukturændringer.⁵⁵ Meget tyder på, at Formandsinitiativet som organiserende kraft "løb ud i sandet" herefter. At der ikke skete en egentlig nedlæggelse, hænger nok sammen med, at Formandsinitiativet helt i tråd med DKP's politiske linje ikke blev opfattet som en egentlig organisationsdannelse. Man kan i hvert fald konstatere, at den faglige landskonference, som blev afholdt den 4.-5. oktober 1980 i Brøndbyhallen, ikke blev afviklet i Formandsinitiativets regi, men under betegnelsen OK-81, og at Formandsinitiativet blev omtalt som tilhørende fortiden. Holger Foss udtalte eksempelvis efter konferencen, at "det forekommer mig, at man nu gør de samme fejl, som i sin tid førte til det tidligere Formandsinitiativs død."⁵⁶

Der har dog i store træk været tale om det samme forum som konferencerne årene forinden, og det er derfor ikke synderligt overraskende, at det også denne gang endte med splittelse. OK-81 konferencen blev i høj grad præget af, at 240 deltagere udvandrede fra konferencen, heriblandt Holger Foss og bryggeriarbejderne samt en række andre SF'ere.⁵⁷ Anledningen var det, som Socialistisk Dagblad kaldte "DKP's pampermetoder". Disse metoder omfattede ifølge SF-avisen, at konferencens DKP-dominerede redaktionsudvalg ikke omdelte en række ændringsforslag til de udtalelser, konferencen skulle vedtage.⁵⁸ Udvandringen skete altså som en protest mod "en veltillægt DKP-styring", og det medførte naturligvis en del polemik i partiernes dagblade, hvor man beskyldte hinanden for at splitte fagoppositionen. DKP beskyldte udvandrerne for at have planlagt protesten på forhånd, og man mente ikke, at den utilfredshed, der blev givet udtryk for, bundede i politiske eller principielle uoverensstemmelser, men at det var et "rent redaktionelt spørgsmål."⁵⁹ Man påpegede også det forhold, at John Hansen, fællestillidsmand på B&W og SF'er, havde haft en plads i redaktionsudvalget, men valgte at melde afbud til dets forberedende møde, hvorefter han på konferencen først tog ordet til protest efter den politiske udtalelser vedtagelse.⁶⁰

Mindretallets udvandring stod da heller ikke i vejen for DKP's overordnede begejstring for konferencen, som "blev en manifestation af fælles vilje,"⁶¹ hvilket må siges at være en optimistisk vurdering, eftersom det var splittelsen, der efterfølgende stjal hele billedet. I en leder i Socialistisk Dagblad forsøgte man fra SF's side lige så krampagtigt som DKP at se det positive i situationen – nemlig det forhold, at de uenigheder, som eksisterede i fagoppositionen, endelig var "bragt frem til overfladen. Og da afklaring er en forudsætning for fremskridt, er det ikke så skidt endda."⁶² Lederen skitserede også disse uenigheder, som er stort set enslydende med eksempelvis konferencen i 1978: "[Fagbevægelsen] er dømt til at tabe de kommende overenskomstforhandlinger, medmindre den tager helt utraditionelle midler i brug,"⁶³ og man så konferencen som endnu et bevis på, at det ville DKP ikke.

SF'ernes udvandring, som foruden Holger Foss og John Hansen også omfattede det faglige landsudvalgs formand siden 1979, Bjarne Mortensen, mødte imidlertid kritik fra egne rækker. Fire SF'ere, som havde deltaget i konferencen, kritiserede dels udvandrerne og dels partiets eget dagblad. Blandt de fire kritikere var Rita Ærø Hansen. Hun havde tidligere været ansat som faglig sekretær i FLU – en stilling, som omtales yderligere nedenfor. De fire fremførte blandt andet en kritik af John Hansen, som svarede til den DKP's partiavis Land og Folk havde givet udtryk for, og en lignende kritik rettet mod FLU-formanden Bjarne Mortensen. De fire SF'ere var dog efter eget udsagn også uenige i den måde, konferencen blev ledet på. De mente imidlertid, at man måtte tage diskussionen efter konferencen, "så den totale ødelæggelse af et ellers godt initiativ kunne undgås."⁶⁴ De mente således, at de udvandrede bar en stor del af ansvaret for den splittelse, som endte med at stjæle opmærksomheden. Socialistisk Dagblad blev anklaget for at udpege DKP som hovedfjende, hvorimod de fire mente, at konferencen helt korrekt havde udtalt, at arbejderklassens hovedfjende ikke skulle findes inden for fagbevægelsen.⁶⁵

De interne uenigheder i SF om forløbet omkring OK-81 tyder ikke på, at der har været tale om en planlagt aktion – i hvert fald ikke fra SF's side. Der findes heller intet i arkiverne, som antyder noget sådant. Den forholdsvis store udvandring fra tillidsmandskonferencen i efteråret 1980 må tværtimod ses som et foreløbigt klimaks på den uenighed, som i stigende grad prægede fagoppositionen op gennem 1970'erne. Som vi har set, lå kimen til denne splid under overfladen allerede i 1974. Et voksende mindretal, som i stigende grad kom til at omfatte repræsentanter fra SF, ønskede en mere organiseret iværksættelse af alternative og mere radikale aktionsformer, og allerede forud for konferencen i 1978 havde Holger Foss og bryggeriarbejderne annonceret, at de muligvis ville trække sig fra Formandsinitiativet, hvis ikke et sådant krav kunne gennemføres. Trods et antal på 240 personer repræsenterede de udvan-

drende et mindretal af konferencens deltagere. Der var – naturligvis fristes man til at sige – uenighed om, hvor stort dette mindretal var. Ifølge Land og Folk deltog 1300 i konferencen,⁶⁶ ifølge Socialistisk Dagblad knap 1000.⁶⁷

Under alle omstændigheder giver konferencens forløb et billede af, at DKP i efteråret 1980 fortsat sad som den dominerende aktør i den danske fagopposition, og udvandringen må således ses som udtryk for en vis afmagt fra mindretallets side. Årsagerne til denne afmagt har utvivlsomt været flere. På den ene side var overenskomstsyste­met stort set sat ud af kraft i sidste halvdel af 1970'erne. Overenskomsterne blev dikteret af regeringen i kombination med indkomspolitik og med støtte eller manglende modstand fra fagbevægelsens socialdemokratiske ledelse. På den anden side stod man med en fagopposition, domineret af DKP, som af SF's faglige landsudvalgs mangeårige formand Ole Henriksen var en militant forlængelse af den socialdemokratiske fagpolitik. Ole Henriksen placerede således DKP sammen med Socialdemokratiet i den gamle af fagbevægelses to hovedstrømninger, hvor det centralistiske ledelsesideal var dominerende, og "hvor næppe nogen af parterne er indstillede på kvalitative ændringer, fordi det kan løse grebet om styringen af medlemsmasserne."⁶⁸ Ifølge Ole Henriksen tilhørte SF derimod en ny hovedstrømning, der bestod af mange "små bække". Denne nye hovedstrømning var kendetegnet ved at arbejde "indenfor fagbevægelsens rammer uden at lukke øjnene for de svagheder, der er i fagbevægelsen. En fællesnævner for "de mange, små bække", der løber sammen, er, at de ønsker at frigøre de kræfter, der slumrer i medlemsmassen, at mobilisere dem på et demokratisk grundlag og derigennem komme det overformynderiske partipolitiske pres, som praktiseres af både Socialdemokratiet og DKP, til livs."⁶⁹

FLU's placering i SF

Selvom FLU blev nedsat i 1964/65, gik der nogle år, før det faglige arbejde kom ind i mere faste rammer. De organisatoriske mangler blev italesat af Ole Henriksen på det faglige landsmøde i 1973:

"Hidtil har valg af delegerede været foretaget på et meget løst grundlag. Og antallet af deltagere på fagligt landsmøde har altid været af en tilfældig størrelse. Nogle er valgt af deres partiforening, andre fra fagklubber, og endelig kommer en del som "solister". Fælles for alle er, at de kan komme uden egentligt mandat, og uden referencepligt til en organisation eller partiforening. Samtidig kræves det ikke, at man skal være medlem af en faglig organisation, og hvorvidt man altid har kontrolleret om vedkommende deltager er medlem af SF, er tvivlsomt."⁷⁰

Fra og med det faglige delegeretmøde i efteråret 1972, som havde status af landsmøde, var det officielt det årlige faglige landsmøde, som valgte FLU's medlemmer, og ikke som tidligere hovedbestyrelsen. Det var også det faglige landsmøde, der vedtog partiets faglige program. På landsmødet i 1973 blev der for første gang nedskrevet vedtægter for FLU, og de faste rammer var således ved at være på plads. Efter det faglige landsmøde i 1973 var der imidlertid ét forhold, som fortsat var uafklaret. FLU havde ingen formel placering i partiets organisation, og der var således ikke sat rammer for udvalgets kompetencer. Dette spørgsmål blev afgjort på SF's landsmøde i foråret 1974, som blev endnu et i rækken af SF-landsmøder præget af splittelse, og denne gang var det med de faglige folk i centrum.

Et flertal i FLU uden om formanden indstillede, at FLU måtte have den endelig beslutningskompetence på arbejdsmarkedspolitiske spørgsmål, hvis der ikke var enighed mellem folketingsgruppe, hovedbestyrelse og FLU. Ole Henriksen og mindretallet indstillede, at FLU skulle have en rådgivende status over for partiledelsen. Hovedbestyrelsen og folketingsgruppen skulle have pligt til at rådføre sig med FLU på arbejdsmarkedsspørgsmål. Landsmødet vedtog sidstnævnte, hvorefter de otte medlemmer, som udgjorde FLU's flertal, forlod udvalget.⁷¹ Ifølge Gert Petersen kunne partiet ikke have to ledelser, som han formulerede det.⁷² Ønsket om decentralisering havde altså sine grænser. Den mest fremtrædende af de otte, som forlod FLU efter landsmødet, var Bent Fjellerad, og kravet om FLU som et ledende organ på arbejdsmarkedsspørgsmål udsprang efter alt at dømmes af vedtagelsen af den nye lov om Arbejdsretten i sommeren 1973, hvor folketingsgruppen havde stemt for loven i modstrid med FLU's anbefaling. Den nye arbejdsretslov lempede reglerne i forhold til meget kortvarige strejker.⁷³ Fjellerad forlod også partiets hovedbestyrelse, og enkelte af de syv andre forlod helt partiet.⁷⁴ Landsmødets vedtagelse blev ved enkelte lejligheder brudt senere hen, hvilket førte til at udvalget henvendte sig med krav om at følge spillereglerne.⁷⁵

Konsolidering

I 1976-77 opstod en partistrid i SF, der ikke, som i 1974, handlede om faglige spørgsmål. I centrum stod i stedet en splittet folketingsgruppe. Alligevel fik det negativ indvirkning på det faglige landsudvalgs arbejde. Ole Henriksen var i 1974 blevet valgt som partiets næstformand. Det betød, at han kom til at indtage en væsentlig rolle i partistriden. Formanden Gert Petersen befandt sig nemlig i New York, da konflikten i efteråret 1976 brød ud i lys lue, hvor et flertal i Folketingsgruppen handlede i åbenlys modstrid med partiets forretningsudvalg, hovedbestyrelse og landsmødevedtagelser.⁷⁶ I den situation

stod Ole Henriksen som fungerende partiformand.⁷⁷ Konflikten i 1976 var en ekstraordinær situation, men det blev i slutningen af 1970'erne et problem, at formanden for FLU bestred flere topposter i partiet. Særligt fra 1977, hvor Ole Henriksen blev valgt ind i Folketinget, skabte det problemer i forhold til prioriteringen af det faglige arbejde. På den baggrund indførtes på det faglige landsmøde i 1978 en bestemmelse i vedtægterne, om at formanden for FLU ikke måtte sidde i Folketinget, med virkning fra 1979.⁷⁸

At det på det faglige landsmøde i 1976 endelig blev besluttet at ansætte en fuldtids faglig sekretær, kan ses som udtryk for dels et øget arbejdspress, og dels, at partiets økonomiske situation var blevet mere stabil. Ideen om en faglig sekretær var, som beskrevet, ikke ny, men den var indtil 1976 altid blevet skudt til side med den dårlige økonomi som begrundelse. I løbet af 1970'erne var den økonomiske støtte til Folketingets partier imidlertid vokset.⁷⁹

Ritta Ærø Hansen besatte stillingen som faglig sekretær i midten af april 1977.⁸⁰ Hendes første opgave blev at få styr på kartoteket over arbejdspladskontakter. Dette skulle ske med henblik på at styrke udbredelsen af det faglige arbejde til hele landet gennem oprettelsen af faglige grupper og udvalg. Sekretærens opgave var blandt andet at hjælpe med at skabe kontakt mellem SF'ere i samme fagforeninger eller inden for de samme fag og geografiske områder. Det voldte dog en del problemer, hvilket fremgår af Ærø Hansens korrespondancer med kontakter landet over. Af et af hendes breve fremgår eksempelvis, at hun havde udsendt 450 blanketter til arbejdspladskontakterne, som skulle returneres – sandsynligvis med informationer om fag, arbejde og lignende – men at hun kun havde fået 100 tilbage.⁸¹

Det var ikke kun uden for København, at det faglige arbejde kunne trænge til et organisatorisk løft. En henvendelse fra et medlem af Lager og Handelsarbejdernes Forbund er meget sigende for SF's organisatoriske svaghed i årene, inden man ansatte en sekretær, og er samtidig et billede på styrkeforholdene i fagoppositionen. For det første var henvendelsen rettet direkte til de københavnske partiforeninger, altså uden om FLU. For det andet fremgår det af henvendelsen, at der var blevet dannet en fraktion af SF'ere, VS'ere og DKP'ere i det socialdemokratisk dominerede forbund, som havde fået valgt en DKP'er til bestyrelsen:

“Som I ser, sker der noget i L & H, det er derfor nødvendigt, at vi får alle SF'ere til at deltage i det arbejde, da DKP er meget stærke og vil uden tvivl forsøge at få magten i fraktionen, indtil nu sidder der kun mig som SF'er i fraktionen.”⁸²

Situationen i Lager og Handel, som den er beskrevet her, kunne måske tyde

på, at der har været flere DKP'ere organiseret i forbundet, men det siger også en del om konsekvenserne af SF's løse organisering sammenlignet med DKP. De organisatoriske problemer i SF lod sig ikke løse blot ved ansættelsen af en sekretær. Der er således eksempler på, at fagligt aktive partimedlemmer i lange perioder slet ikke hørte fra hverken FLU eller den specifikke faglige gruppe, vedkommende tilhørte.⁸³

Meget tyder på, at indsatsen for at få bredt arbejdet ud til hele landet var stort set forgæves. En større konflikt brød ud i sensommeren 1978 mellem FLU og hovedbestyrelsen på den ene side og SF's fagklub i Aarhus på den anden side, da sidstnævnte forud for årets faglige landsmøde foreslog faglige delegerede fra Jylland og Fyn at afholde et 'formøde'. Formålet med dette formøde var ifølge fagklubben i Aarhus "et ærligt forsøg på hårdt tiltrængte forberedelser til FLM (fagligt landsmøde, red.)", og i redegørelsen til FLU's formand lagde man ikke fingrene imellem i kritikken af udvalget. Her fremgår det blandt andet, at:

"det allerbedste ville naturligvis være, at disse problemer blev diskuteret og gennearbejdet i FLU, men hidtidige erfaringer fra udvalgets arbejde tyder ikke på, at dette vil være realistisk at regne med [...] Sagen er nemlig den, at selvom partiet officielt prioriterer det faglige arbejde højt og bl.a. lønner en faglig sekretær, er det meget svært at notere faglige fremskridt for SF de senere år. I den forbindelse må vi også notere, at arbejdet i FLU og især dettes sekretariat ikke fungerer særlig godt."⁸⁴

FLU blev blandt andet kritiseret for ikke at have udsendt materiale udarbejdet af Aarhus-folkene sammen med det øvrige materiale, som skulle diskuteres frem mod det faglige landsmøde.

Det var Ole Henriksen, der havde krævet redegørelsen fra fagklubben i Aarhus, og han havde inddraget hovedbestyrelsen og Gert Petersen i sagen. Henriksen og Petersen kaldte det aarhusianske initiativ for splittelses- og fraktionsarbejde, og de sammenlignede det med situationen omkring parti-striden i 1974.⁸⁵ Fagklubben i Aarhus aflyste derefter initiativet, men kritikken af FLU blev fastholdt.

Her er altså et eksempel på, hvor opmærksom man i partiets ledelse var på risikoen for en splittelse af SF i denne periode. Et andet eksempel var i 1979-80, hvor uenigheder omkring ØD-politikken ligeledes gav anledning til frygt for splittelse i partiet. Et af SF's kendetegn i partiets første godt 20 år var da også tendensen til splittelse. Mest markant var selvfølgelig splittelsen i 1967, der førte til dannelsen af VS, men begivenhederne i 1974 og igen i 1976-77 havde ligeledes kostet mange kræfter, og bekymringen for, om man skulle

igennem møllen endnu engang, synes at have været konstant nær-værende. Derudover viser konflikten omkring fagklubben i Aarhus, at på trods af væsentlige fremskridt for den faglige organisation i partiet, så lod de organisatoriske forhold fortsat en del tilbage at ønske, og man var ikke kommet i mål på ønsket om at få udbredt den faglige aktivitet til hele landet. De fagligt aktives organisering i Aarhus var undtagelsen, der bekræftede reglen om, at det faglige arbejde stadigvæk først og fremmest var et københavnsk anliggende. Disse forhold kunne den nyansatte sekretær ikke rette op på, selvom stillingen i sig selv var et vidnesbyrd om en opprioritering og yderligere styrkelse af det faglige arbejde.

Med ansættelsen af en faglig sekretær synes FLU imidlertid at have fundet sin endelige organisatoriske form omtrent et årti efter oprettelsen af udvalget. Der blev kun foretaget mindre organisatoriske ændringer i løbet af 1980'erne. På det faglige landsmøde i 1979 trådte Ole Henriksen tilbage som formand for udvalget efter syv år. Ritta Ærø Hansen opsigte sin stilling som faglig sekretær for at stille op til formandsposten. Her blev hun imidlertid slået af Bjarne Mortensen. Efter landsmødet overtog Kennie Katborg sekretærstillingen. Bjarne Mortensen og Kennie Katborg stod herefter i spidsen for SF's faglige landsudvalg i de efterfølgende godt 10 år.

Afslutning

SF's faglige profil var i perioden fra partiets dannelse i 1959 og frem til omkring 1972/73 kendetegnet ved lav aktivitet og svag organisering. Der er flere årsager til dette. Det var ikke det faglige arbejde, der førte til splittelsen af DKP og dannelsen af SF. Den politiske fornyelse fokuserede på andre områder – der var ikke behov for rent fagpolitisk at lægge afstand til DKP. Da flertallet af de faglige SF'ere havde en fortid i DKP, fortsatte det faglige arbejde ad velkendte spor. Dertil kom de rolige forhold på arbejdsmarkedet. Beskæftigelsen var i 1960'erne høj, konfliktniveauet var lavt. Dertil var SF udpræget parlamentarisk orienteret. Ovennævnte forhold kombineret med SF's hurtige, overraskende og vedvarende parlamentariske succes betød, at eksempelvis det faglige område blev nedprioriteret. Selvom de fagligt aktive SF'ere ikke havde brudt med DKP på grund af indholdet i den fagpolitiske linje, så forholdt det sig anderledes med hensyn til partiorganiseringen af det faglige arbejde. Ja, faktisk synes en afstandtagen til DKP's organisatoriske principper at være så godt som den eneste rettesnor i forhold til SF's organisering af det faglige arbejde – eller fravær af samme – i de første mange år. Kun som følge af et vedvarende pres fra partiets fagligt aktive medlemmer blev det faglige landsudvalg nedsat.

Det meste ændrede sig imidlertid i 1970'erne. Roen på arbejdsmarkedet ophørte, og protesterne antog nye former. Det økonomiske opsving blev afløst af krise, fuld beskæftigelse blev til omfattende arbejdsløshed, og skiftende regerings krisepolitik satte overenskomstsyste­met ud af kraft. Opbruddet på den danske venstre­fløj fortsatte, og SF blev udfordret af VS og DKP parlamentarisk. Den skærpede konkurrence på venstre­fløjen tvang SF til i stigende grad at markere en selvstændig linje, nu også på det faglige område. Forholdet til Socialdemokratiet og DKP var på mange måder afgørende for SF's faglige politik. På den generelle faglige politik forblev SF gennem 1970'erne i opposition til Socialdemokratiet. Der var i begyndelsen af årtiet en fløj i SF, som støttede en fortsættelse af den DKP-inspirerede faglige politik og det fagoppositionelle arbejde i Formandsinitiativet, mens en anden fløj officielt støttede Formandsinitiativet, men kritiserede det også og ønskede en anden fagoppositionel linje.

I takt med afklaringen af SF's faglige politik, fandt disse to fløje fælles fodslag. På et overordnet fagbevægelsesplan stod SF fortsat i opposition til den socialdemokratiske dominans i fagbevægelsen, mens SF på det man kan kalde et fagoppositionsplan stillede sig i opposition til DKP som den dominerende kraft. Ligesom i 1960'erne var grundpillerne i SF's faglige politik et opgør med Hovedaftalen mellem arbejdsmarkedets hovedorganisationer, først og frem­mest et brud med arbejdsgivernes ret til at lede og fordele arbejdet, samt ønsket om en omfattende strukturændring af fagbevægelsen med industriforbund og decentralisering. Særligt på spørgsmålet om Arbejdsretten markerede SF en mere vidtgående linje end DKP. Der måtte ifølge SF lægges pres på fagforeningerne for at få dem til at boykotte Arbejdsretten og aktivt at støtte de medlemmer, som gennemførte strejker. Denne linje førte til at brud med det fagoppositionelle samarbejde med DKP, som viste sig vanskeligt at genoprette. Med målsætningen om et opbrud i fagbevægelsens struktur og en opfordring til aktiv boykot af Arbejdsretten placerede SF sig på en fløj, som ønskede en nyorientering i fagbevægelsen, og i partiets egen opfattelse stod denne fløj over for Socialdemokratiet og DKP, som henholdsvis dominerede fagbevægelsen som helhed og fagoppositionen, og som ønskede en strukturel status quo. Med den skærpede partipolitiske rivalisering i fagbevægelsen og på den parlamentariske venstre­fløj, og i takt med at SF udformede en selvstændig faglige politik, normaliseredes partiorganiseringen af det faglige arbejde i stigende grad, og den kom i slutningen af 70'erne i højere grad til at minde om de centralistiske organisationer, som kendetegnede DKP og Socialdemokratiet. Samtidig blev SF også i stigende grad vævet ind i den partipolitiske rivalisering, som man ellers havde kritiseret de to gamle partier for.

I perioden fra SF's dannelse og frem til 1980 udviklede partiet således en

selvstændig fagpolitik, som adskilte sig fra de øvrige partipolitiske aktører i fagbevægelsen, sideløbende med at partiet gennemgik en organisatorisk normalisering og tilpasning til den partipolitiske kamp i fagbevægelsen.

Noter

1. Rasmus Ravnholdt Johnsen, *Radikal og reformsøgende. SF's faglige profil 1959-1980*, upubliceret speciale, Københavns Universitet, 2017.
2. Programudtalelse, vedtaget på SF's 1. kongres 1959: ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 4, læg 4.
3. *SF – Ugeblad for Socialistisk Folkeparti* 15.5.1959.
4. *SF – Ugeblad for Socialistisk Folkeparti* 9.12.1960.
5. *SF – Ugeblad for Socialistisk Folkeparti* 1.5.1959.
6. Ibid.
7. Iben Bjørnsson, *Arbejderbevægelsens Informations Central. Socialdemokratiets kamp mod kommunismen 1944-1973*, København: SFAH, 2012: 68.
8. Regin Schmidt, *PET's overvågning af arbejdsmarkedet*, PET-kommissionens beretning, bd. 8, København: Justitsministeriet, 2009: 137.
9. *SF Bladet* 17.6.1965.
10. Schmidt 2009: 138f.
11. *SF Bladet* 24.6.1965.
12. Ibid.
13. Gert Petersen, *Et kort rids af SF's historie, 1958-1974*, København: SP Bladforlag, 1975: 14.
14. HB-møde, 6.12.1959, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 22, læg 1.
15. Brev fra Freddy Breck til Per Wedel Topp, 28.3.1962, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 22, læg 15.
16. Brev til Det faglige udvalg i København v/ Anker Blåbjerg fra Freddy Breck, 17.9.1962, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 22, læg 15.
17. Jens Kragh, *Opbrud på venstrefløjen 1956-1960*, København: SP Forlag, 1976: 120.
18. FU-møde 30.10.1962, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 22, læg 17.
19. Fagligt møde 24.11.1962, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 22, læg 17.
20. Brev til HB, 15.8.1963, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 23, læg 6.
21. Bemærkninger fra FU-udvalget vedr. organisationsarbejdet, Jens Maigård (udateret, men formentlig fra efteråret 1964) ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 23, læg 7.
22. FU-møde 4.12.1964, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 24, læg 4; HB-møde 23.-24.1.1965, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 25, læg 1.
23. FLU-møde 3.2.1965, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 45, læg 2.
24. Indlæg til SF's 4. kongres af Holger Vivike, 17.9.1965, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 8, læg 4.
25. Referat af SF's 4. kongres, oktober 1965, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 8, læg 1; Organisatorisk debat, indlæg v/Bent Hansen, Århus pf., ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 8, læg 2.
26. Konferencehæfte, SF's faglige landskonference 1966, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 43, læg 2.
27. Møde forud for det faglige delegeretmøde 1972, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 43, læg 7. Se også: HB-møde 22.-23.1.1966, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 25, læg 7.
28. Jens Kragh, *Mellem socialismens velsignelser og praktikable fremskridt – SF 1960-1968*, Odense: Odense Universitetsforlag, 1995: 84.

29. Steen Bille Larsen, *Kommunisterne og arbejderklassen – en politisk biografi*, København: Tiderne skifter, 1977: 56; Niels Jul Nielsen, *Mellem storpolitik og værkstedsgulv*, København: Museum Tusulanums Forlag, 2004: 211.
30. Bent Gravesen, *Strategi i forandring*, Århus: SP Forlag, 1989: 49f.
31. Ibid.: 50.
32. FLU- møde 26.-27.8.1968, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 45, læg 5.
33. Schmidt 2009: 165.
34. Erik Christensen, *Arbejderpartiernes faglige politik i 1970'erne*, Aalborg: Aalborg Universitetsforlag, 1981: 100; Larsen 1977: 181.
35. "Aktiv for fremskridtet", vedtaget på SF's faglige delegeretmøde 18.-19.11.1972.
36. Christensen 1981: 98ff.
37. Lars K. Christensen m.fl., *Arbejdernes historie i Danmark 1800-2000*, København: SFAH, 2007: 290; Ole Krarup Pedersen, *Danmark og verden – 1970-1990*, Gyldendal og *Politikens Danmarkshistorie*, bd. 15, København: Gyldendal, 1991: 80.
38. Christensen 1981: 145-148.
39. Ibid.: 252f.
40. Referat af møde i FLU 12.10.1974, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 404, læg 8.
41. Referat af møde i FLU 9.-10.11.1974, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 404, læg 10.
42. Christensen m.fl. 2007: 291.
43. Informationsbrev fra formanden, 21.9.1976, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 405, læg 2.
44. ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 405, læg 3.
45. Indlæg på Formandsinitiativets konference i Nørrebrohallen 25.2.78, ABA, 270, Holger Foss, kasse 1, læg 2.
46. Christensen 1981: 240.
47. Christensen m. fl. 2007: 240.
48. Forslag til oprettelse af SF's faglige konfliktfond, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 44, læg: "SF's faglige delegeretmøde 1973".
49. Ibid.
50. Christensen 1981: 104.
51. Oplæg til diskussion om SF's holdning til strejkestøttearbejdet – fagligt landsmøde 1979, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 394, læg 1.
52. Ibid.
53. Ibid.
54. "Stil lønkrav – dit arbejde er guld værd", pjece udgivet af DKP 1982; "Rejs lønkrav", pjece udgivet af DKP 1984.
55. Christensen 1981: 242f.
56. "Skarp kritik af DKP-manipulation", *Socialistisk Dagblad*, oktober 1980; ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 403, læg 12.
57. "DKP bryder den faglige enhed på venstrefløjen", *Socialistisk Dagblad* 10.10.1980; ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 403, læg 12.
58. Ibid.
59. "Udvandring fra konferencen var planlagt før weekenden", *Land og Folk* 7.10.1980.
60. Ibid.
61. "Vilje til kamp", *Land og Folk* 7.10.1980.
62. "Splittelse eller afklaring?", *Socialistisk Dagblad*, oktober 1980; ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 403, læg 12.
63. Ibid.
64. "DKP bryder den faglige enhed på venstrefløjen", *Socialistisk Dagblad* 10.10.1980; ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 403, læg 12.

65. Ibid.
66. "Vilje til kamp", *Land og Folk* 7.10.1980.
67. "DKP splitter 1000 aktive tillidsfolk", *Socialistisk Dagblad*, oktober 1980; ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 403, læg 12.
68. Ole Henriksens beretning til landsmødet, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 394, læg 1.
69. Ibid.
70. Debatoplæg, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 44, læg: "SF's faglige delegeretmøde 1973".
71. Brev fra Gert Petersen og Ole Henriksen til SF's arbejdspladskontakter, 27.5.1974, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 404, læg 8.
72. Gert Petersens indlæg ved fagligt landsmøde 1974, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 44, læg 7.
73. Jesper Due m.fl., *Den danske model*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1994: 232.
74. Christensen 1981: 125.
75. Se: FLU-møde 2.-3.12.1978, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 405, læg 6, samt: Brev fra FU til FLU, 12.12.1978, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 405, læg 6.
76. Hans Mortensen, *SF – Magtens pris*, København: People's Press, 2014: 196.
77. Mødeindkaldelse FLU, 24.11.1976, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 405, læg 1.
78. Fagligt landsmøde 1978, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 405, læg 6.
79. Lars Bille, *Partier i forandring*, Odense: Odense Universitetsforlag, 1997: 136-141.
80. Organisationsberetning, fagligt landsmøde 1977, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 393, læg 1.
81. Brev fra Ritta Ærø Hansen til Peter K. Nielsen, 30.8.1977, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 405, læg 5.
82. Brev fra Niels Hjort til pf. i København og Københavns Amt, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 405, læg 3.
83. Se eksempelvis: Brev fra Per Gudmundsen til Ritta Ærø Hansen, 12.12.1978, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 405, læg 4.
84. Brev til FLU fra SF's fagklub i Århus, 26.9.1978, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 406, læg 3.
85. Brev til HB, Gert Petersen 1.9.1978; Brev til FLU, Ole Henriksen 4. sept. 1978, ABA, 501, Socialistisk Folkeparti, kasse 406, læg 3.

Abstract

Rasmus Ravnholdt Johnsen: *The Socialist People's Party's policies of trade union leadership and activism, 1959-1980*, 2020:1, pp. 30-57.

The article examines how the Danish Socialist People's Party's (SPP) labour market and trade union policies, and the organization of trade union activists within the party, developed from 1959, when the party was founded after a split of the Communist Party (CP), until 1980. Research in political parties' engagement and rivalry in the labour movement has tended

to focus on the Social Democratic Party (SDP) and the CP, while research in the history of the SPP has neglected the issue of the labour movement.

Based on examination of SPP archives, the article shows how the SPP's independent policies and organization in aforementioned areas were almost non-existent during the 1960's – a period characterized by economic growth and the formation of the welfare state. While the lack of policies was primarily due to the party's focus on parliamentary success, the lack of organization was part of an ideological break with the Communist movement.

In the early 1970's, inspired by increased social unrest and wildcat strikes, the SPP began to organize the union leaders and rank and file activists of the party more systematically and started to develop an independent set of labour policies. This development continued throughout the 1970's, a period characterized by economic crisis, austerity and a high level of unemployment.

The article concludes that in the late 1970's the SPP had developed a distinct profile in clear opposition to the SDP domination of the labour movement, and in many ways the SPP had a more radical approach than the CP which dominated the labour movement opposition. While the SPP developed its own distinct labour market and trade union policy its organizational principles had more and more features in common with those of the two old parties.

Rasmus Ravnholdt Johnsen
cand.mag., arkivar
Arbejdsmuseet & ABA
rrj@arbejdsmuseet.dk